

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG SOSIALDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 100

(2004–2005)

Om lov om endringer i lov 5. mai 1927 nr. 1 om arbeidstvister m.m.

*Tilråding fra Arbeids- og sosialdepartementet av 3. juni 2005,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Bondevik II)*

1 Innledning

Arbeids- og sosialdepartementet legger med dette frem forslag til to mindre endringer i arbeidstvistlovens regler om Arbeidsretten. Det foreslås å endre arbeidstvistloven § 19 nr. 1 slik at også Arbeidsrettens nestformann når formannen bestemmer det, kan lede hovedforhandlinger i retten. Begrunnelsen for forslaget er å åpne for en mer hensiktsmessig og effektiv arbeidsfordeling mellom rettens to heltidsdommere.

Departementet foreslår videre en nødvendig presisering i arbeidstvistloven § 14 første ledd etter at nestformannstillingen ble lovfestet i 2003, slik at det fremgår at det skal oppnevnes stedfortreder dersom *både* formannen og nestformannen er inhabile eller har forfall.

Samtidig foreslås å endre titlene Arbeidsrettens formann og nestformann til Arbeidsrettens leder og nestleder. Dette medfører at det også må foretas en endring i lov om offentlige tjenestetvister.

Forslagene til endringer i arbeidstvistloven § 14 første ledd og § 19 nr. 1 ble 11. mars 2005 sendt på bred høring til organisasjonene i arbeidslivet, departementene og andre offentlige instanser, med høringsfrist 15. april 2005.

I høringsbrevet understreket departementet behovet for å gjøre arbeidstvistloven kjønnsnøytral, herunder å innføre kjønnsnøytrale stillingsbetegnelser, men mente at dette best kunne gjennomføres

i sammenheng med en forestående teknisk revisjon og språklig modernisering av arbeidstvistloven. Etter at både LO og Likestillingsombudet i høringen etterlyste kjønnsnøytrale stillingsbetegnelser, velger departementet å foreslå å endre stillingsbetegnelsene i Arbeidsretten nå. I og med at vi står foran en omfattende teknisk og språklig revisjon av arbeidstvistloven, vil det imidlertid være mest hensiktsmessig å la det øvrige arbeidet med å gjøre loven kjønnsnøytral inngå i denne revisjonen.

2 Nærmere om forslagene

2.1 Fordeling av arbeidsoppgaver – arbeidstvistloven § 19 nr. 1

Arbeidsretten er en særdomstol som behandler tvister om en tariffavtales gyldighet, forståelse eller eksistens, tvister om brudd på fredsplikten i arbeidslivet, samt tvister om erstatningsansvar i forbindelse med tariffbrudd og ulovlig arbeidsstans. Saksbehandlingsreglene i Arbeidsretten er i hovedsak de samme som for de alminnelige domstoler, men Arbeidsretten har et særlig ansvar for sakens opplysning. Videre kan Arbeidsrettens dommer som hovedregel ikke påankes.

Arbeidsretten settes i den enkelte sak med syv dommere. Formannen og nestformannen er embetsmenn og dommere i heltidsstilling. De øvrige

fem dommerne med varamenn oppnevnes av Kongen for tre år av gangen og har vervet som bistilling. En av disse dommerne (den tredje dommeren) med varamenn oppnevnes etter forslag fra departementet, mens fire dommere med varamenn oppnevnes etter forslag fra organisasjoner med innstillingsrett etter arbeidstvistloven § 11 nr. 1, to etter forslag fra arbeidstakersiden og to etter forslag fra arbeidsgiversiden.

Formannen og nestformannen må fylle vilkårene for å være høyesterettsdommere, jf. arbeidstvistloven § 10 nr. 3. For den tredje dommeren er det krav om at han eller hun ikke skal ha tilknytning til partene i arbeidslivet. Det er ikke et vilkår at den tredje dommeren er jurist, men det har i praksis vært oppnevnt jurister, gjerne en lagdommer, til dette vervet siden 1930-tallet.

Også stillingen som Arbeidsrettens formann var opprinnelig en bistilling, men har vært hovedstilling siden 1954. I 1962 ble det for første gang oppnevnt en nestformann som formannens faste stedfortreder. Denne praksisen har vært fulgt siden, men fra 1996 ble også stillingen som nestformann en heltidsstilling. Stillingene som formann og nestformann ble omgjort fra åremålsstillinger til faste embeter fra 1. januar 2003. Fra det samme tidspunktet ble stillingen som nestformann formelt lovfestet ved at den ble tatt inn i arbeidstvistloven § 10 nr. 1 og nr. 3.

Mange av bestemmelsene i arbeidstvistloven kapittel 2 om Arbeidsretten har stått uendret siden den første arbeidstvistloven av 1915. Etter 1915-loven ble retten satt med fem dommere. Formannen måtte være jurist og for øvrig fylle vilkårene for å være høyesterettsdommer, mens de øvrige fire dommerne, på samme måte som etter gjeldende lov, ble oppnevnt etter innstilling fra organisasjonene. Lovens saksbehandlingsregler ble utformet på bakgrunn av denne sammensetningen, og alle oppgaver og fullmakter var som hovedregel tillagt formannen, herunder å lede hovedforhandlingene. Disse reglene ble i hovedsak videreført i gjeldende lov av 1927.

Lovens bestemmelser har likevel ikke vært ansett å være til hinder for at formannen i praksis har fordelt arbeidsoppgaver under saksforberedelsene mellom rettens dommere. Etter at også nestformannen ble dommer på heltid, har de fleste oppgavene i retten knyttet til saksforberedelsene vært fordelt mellom formannen og nestformannen, men også den tredje dommeren utfører unntaksvis oppgaver under saksforberedelsen. Beslutninger som treffes av andre enn formannen under saksforberedelsen, fattes formelt i formannens navn.

Når det gjelder fullmakten til å lede hovedfor-

handlingene, er situasjonen en annen. Etter arbeidstvistloven § 19 nr. 1 er det formannen som skal lede forhandlingene, og praksis i Arbeidsretten er på dette punktet i samsvar med lovens ordlyd. Nestformannen leder retten bare når formannen er fraværende eller hvis han skulle være inhabil.

Departementet er av den oppfatning at når man har både formann og nestformann i heltidsstillinger, gir det økte muligheter for en mer effektiv saksavvikling ved Arbeidsretten. Dersom formannen og nestformannen gis mulighet til å alternere med hensyn til å lede retten uavhengig av om formannen har fravær eller ikke, kan dette gi økt kapasitet ved domstolen. I praksis fordeles hovedforhandlingene til en viss grad mellom de to også i dag ved at formannen selv rår over når han har forfall. Endringen vil for så vidt være en formalisering av gjeldende praksis. Samtidig vil den kunne øke muligheten for bedre planlegging og en mer effektiv saksavvikling i domstolen ved at arbeidsfordelingen kan skje uavhengig av om formannen er fraværende eller ikke. Saker kan også berammes tettere dersom ansvaret for administrasjonen av hovedforhandlingene kan fordeles ut i fra en vurdering av den samlede arbeidsbelastningen og de enkelte sakenes karakter.

Det er som nevnt ikke et vilkår at den tredje dommeren er jurist. Han eller hun er heller ikke dommer i Arbeidsretten på heltid, men har kun vervet som bistilling. På denne bakgrunn mener departementet at det ikke er hensiktsmessig at også den tredje dommeren omfattes av forslaget.

Hensynet til rettsenhet er svært sentralt i begrunnelsen for at løsningen av tvistes spørsmål etter arbeidstvistloven som hovedregel er lagt til én sentral domstol. Rettens avgjørelser kan med enkelte unntak heller ikke påkjæres eller ankes. Hensynet til rettsenhet kan tale mot å åpne for at retten kan settes i «avdelinger» ved at også nestformannen kan være rettens administrator. Departementet antar imidlertid at det innenfor en så liten domstol vil være uproblematisk å ivareta den nødvendige rettsenhet. Det vil også være naturlig at rettens formann leder hovedforhandlingene i viktige saker eller saker av mer prinsipiell karakter.

Det kan hevdes at selv om man åpner for at formannen og nestformannen kan alternere som administratorer, vil det i stor grad være de samme dommerne for øvrig som skal delta i behandlingen av sakene, og at dette kan begrense mulighetene for å beramme saker tettere. Dommerne som er oppnevnt etter innstilling fra organisasjonene, vil imidlertid i stor utstrekning variere fra sak til sak, alt etter hvilke organisasjoner som er parter i de saker som skal behandles, og domstolen kan gjen-

nom plasseringen av sakene sikre en mest mulig jevn belastning på disse dommerne. Belastningen på dommerne som er oppnevnt etter innstilling vil derfor etter departementets syn ikke være til hinder for en noe tettere berømmelse av saker.

Departementet har vurdert hvorvidt det er nødvendig å lovfeste adgangen til å fordele oppgaver under saksforberedelsen. I praksis fungerer arbeidsfordelingen mellom dommerne på dette stadiet av saken hensiktsmessig allerede i dag, og som påpekt over anses ikke lovens bestemmelser å være til hinder for dagens ordning. Departementet ser derfor ingen grunn til å gripe inn i denne praksisen.

I tråd med ovenstående foreslo Arbeids- og sosialdepartementet i høringsbrevet å endre arbeidstvistloven § 19 nr. 1, slik at Arbeidsrettens formann kan overlate til nestformannen å lede hovedforhandlinger.

2.2 Adgangen til å oppnevne stedfortreder – arbeidstvistloven § 14 første ledd

Etter arbeidstvistloven § 14 første ledd skal det oppnevnes stedfortreder når formannen har forfall eller er inhabil. Stedfortrederen oppnevnes av Kongen. Fra 1916 til 1962 ble slike oppnevnelser foretatt i hvert enkelt tilfelle, men fra 1962 er det blant de to øvrige medlemmene oppnevnt uten innstilling oppnevnt en nestformann som formannens faste stedfortreder. Arbeidstvistloven § 14 første ledd ble ansett for å gi hjemmel også for slik oppnevning. Som nevnt foran ble nestformannstillingen lovfestet i 2003. Departementet har vurdert om behovet for å opprettholde § 14 første ledd etter dette fortsatt var tilstede.

Det kan imidlertid oppstå situasjoner hvor både formannen og nestformannen er inhabile eller har forfall, slik at det fortsatt vil være behov for en hjemmel til å oppnevne stedfortreder i disse tilfellene. Det foreslås derfor å beholde § 14 første ledd, men å endre ordlyden slik at det fremgår at det først er når både formannen og nestformannen er inhabile eller har forfall, at stedfortreder skal oppnevnes.

Departementet har vurdert om den tredje dommeren skal kunne tre inn og lede retten uten særskilt oppnevning i disse tilfellene. På bakgrunn av at den tredje dommeren etter loven ikke behøver å være jurist og heller ikke har dommervervet på fulltid, ligger det ikke til rette for at den tredje dommeren automatisk skal kunne lede hovedforhandlingene ved de øvrige to dommers forfall. Dersom den tredje dommeren fyller vilkårene i § 10 nr. 3, vil det imidlertid være naturlig å oppnevne vedkommende som stedfortreder.

For departementene har det utviklet seg en sedvanemessig praksis for at vedkommende departement kan foreta kortvarige konstitusjoner av embetsmenn ved sykefravær eller ledighet. Når det gjelder Arbeidsretten særskilt, har departementet siden 1916 hatt myndighet til å innvilge permisjoner og tjenestefrihet i inntil 4 uker, og til å utferdige konstitusjon i stillinger ved ledighet. Denne myndigheten er i dag fastsatt i forskrift 20. august 1999 nr. 951 og knytter seg etter sin ordlyd til dommerne som er oppnevnt på åremål. I disse tilfellene har departementet dermed myndighet til å foreta konstitueringer. Det foreslås at myndigheten til å utnevne stedfortreder også i de tilfellene som reguleres i § 14 første ledd, legges til departementet.

I høringsbrevet foreslo departementet i samsvarende med dette å endre arbeidstvistloven § 14 første ledd slik at departementet får myndighet til å oppnevne stedfortreder når både formannen og nestformannen er inhabile eller har forfall.

3 Høringsinstansenes syn

Departementet mottok 31 svar i høringsrunden. Ingen av høringsinstansene som har svart, har hatt innvendinger mot forslagene. LO bifaller departementets forslag til endringer, men mener at det ikke er tungtveiende grunner for ikke å innføre kjønnsnøytrale stillingsbetegnelser nå. Likestillingsombudet beklager også at stillingsbetegnelserne ikke gjøres kjønnsnøytrale i denne omgang, men håper de vil bortfalle etter en samlet gjennomgang av loven. Ombudet har ellers ingen merknader til endringene. Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH) støtter forslagene, men påpeker i forbindelse med at myndighet til å oppnevne stedfortreder foreslås lagt til departementet, betydningen av at organisasjonene må ha full tillit til de personer som oppnevnes, både når det gjelder habilitet og faglige kvalifikasjonskrav.

4 Departementets oppsummering og forslag

Som det fremgår over har ingen av høringsinstansene hatt innvendinger mot forslagene til endringer i arbeidstvistloven § 14 første ledd og § 19 nr. 1. Departementet viser til redegjørelsen for forslagene under punkt 2 foran og fremmer forslagene i tråd med dette.

Departementet viser til merknadene fra LO og Likestillingsombudet om kjønnsnøytrale titler. Som

påpekt innledningsvis i proposisjonen mener også departementet at det er behov for å endre stillingsbetegnelse formann og nestformann til kjønnsnøytrale betegnelser. Opprinnelig mente departementet at det er mest hensiktsmessig at arbeidet med å gjøre arbeidstvistloven kjønnsnøytral, herunder å endre titlene, inngår i en forestående teknisk og språklig revisjon av arbeidstvistloven. På bakgrunn av innspillene i høringen velger departementet å foreslå å endre stillingsbetegnelse i Arbeidsretten nå. Det øvrige arbeidet med å gjøre loven kjønnsnøytral vil naturlig inngå i den omfattende tekniske revisjonen og språklige moderniseringen av arbeidstvistloven.

I samsvar med ovenstående foreslås Arbeidsrettens formann endret til Arbeidsrettens leder, og Arbeidsrettens nestformann til Arbeidsrettens nestleder. Dette medfører også at det må foretas en endring i tjenestetvistloven.

5 Administrative og økonomiske konsekvenser

Forslagene vil ikke ha økonomiske konsekvenser. Forslaget om at formannen kan overlate til nestformannen å lede hovedforhandlingen vil ha positive administrative konsekvenser, ved at det vil kunne bidra til en mer effektiv saksavvikling i Arbeidsretten. Forslaget om å gi departementet myndighet til å oppnevne stedfortreder vil medføre administrative besparelser ved at prosessen forenkles når oppnevningen kan skje i en instans.

6 Merknader til lovforslaget

Merknader til forslag til endringer i lov 5. mai 1927 nr. 1 om arbeidstvister:

Til § 14 første ledd

Arbeidsrettens nestleder er fast stedfortreder for Arbeidsrettens leder. Forslaget innebærer en presi-

sering av at når *både* rettens leder og nestleder er fraværende eller inhabile, skal det oppnevnes stedfortreder, og at myndigheten til å foreta oppnevninger i disse tilfellene legges til departementet. Se nærmere under punkt 2.2.

Til § 19 nr. 1

Bestemmelsen fastslår at Arbeidsrettens nestleder kan administrere hovedforhandlingen i retten når Arbeidsrettens leder bestemmer det. Dette innebærer at i tillegg til at nestlederen trer inn som stedfortreder når rettens leder er inhabil eller har forfall, kan rettens leder fordele ansvaret for å lede hovedforhandlingene mellom seg og nestlederen, uten at det foreligger forfall eller inhabilitet fra lederens side. Se nærmere under punkt 2.1.

Merknader til endring i lov 18. juli 1958 nr. 2 om offentlige tjenestetvister:

Til § 25 nr. 1

I tillegg til at titlene foreslås endret, foreslås bestemmelsen justert i samsvar med at stillingen som Arbeidsrettens nestleder ble lovfestet i arbeidstvistloven 1. januar 2003.

Arbeids- og sosialdepartementet

tilrår:

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om endringer i lov 5. mai 1927 nr. 1 om arbeidstvister m.m.

Vi HARALD, Norges Konge,

stadfester:

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i lov 5. mai 1927 nr. 1 om arbeidstvister m.m. i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i lov 5. mai 1927 nr. 1 om arbeidstvister m.m.

I

I lov 5. mai 1927 nr. 1 om arbeidstvister gjøres følgende endringer:

§ 14 første ledd skal lyde:

Hvis *rettens leder* og *nestleder* er *ugilde* eller har forfall, oppnevner *departementet* stedfortreder.

§ 19 nr. 1 skal lyde:

Rettens leder, eller nestlederen når rettens leder bestemmer det, leder forhandlingene.

I følgende bestemmelser endres «formann» til «leder»:

§ 6 nr. 2 annet ledd første og annet punktum, § 7 nr. 4 annet ledd og nr. 5, § 10 nr. 1, nr. 2 og nr. 3 annet ledd, § 18 nr. 1 første ledd, § 21 nr. 1 første ledd, § 26 b nr. 2 første og annet ledd, § 46 nr. 2 første ledd og nr. 3.

I følgende bestemmelser endres «formannen» til «rettens leder»:

§ 14 annet ledd, § 18 nr. 1 tredje ledd, nr. 2 annet ledd, nr. 3, 4, 5, 6 første, annet og tredje punktum og nr. 7 første og tredje punktum, § 21 nr. 1 annet ledd og nr. 3, § 22 første ledd, § 25 nr. 2 første ledd og annet ledd annet og tredje punktum og nr. 3, § 26 nr. 3.

I følgende bestemmelser endres «nestformann» til «nestleder»:

§ 10 nr. 1, nr. 2 og nr. 3 annet ledd.

II

I lov 18. juli 1958 nr. 2 om offentlige tjenestetvister gjøres følgende endring:

§ 25 første ledd nr. 1 skal lyde:

Arbeidsrettens leder, nestleder og det medlem som det ikke skal avgis innstilling om etter § 11 i lov om arbeidstvister av 5. mai 1927.

III

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

Trykt: A/S O. Fredr. Amesen, Juni 2005